

Krediet en schuldenlast: een terugblik op het jaar 2020

E. McGahan, econoom (januari 2021)

Inleiding

Dit artikel blikt terug op de statistieken¹ van de Centrale voor kredieten aan particulieren (CKP) van de Nationale Bank van België voor het jaar 2020 en analyseert de belangrijkste tendensen.

We zoomen eerst in op de meest relevante indicatoren² om de omvang van de overmatige schuldenlast in België te meten (de evolutie van het aantal kredietovereenkomsten, de evolutie van het aantal achterstallige kredietnemers, de gevallen van meervoudige achterstallen, de gemiddelde achterstal en de toelaatbaarheidsverklaringen tot de procedure van collectieve schuldenregeling) en vervolgens bekijken we enkele van de gevolgen van de covid-19-pandemie op de schuldenlast van de gezinnen.

Als een van de trends voor 2020 merken we een daling van het aantal kredietgerelateerde achterstallen, een daling van het aantal nieuwe betalingsachterstallen en een nog drastischere daling van toelaatbaarverklaringen tot een collectieve schuldenregeling. Hoewel deze ontwikkelingen bemoedigend zijn en niet wijzen op een verzwaring van de overmatige schuldenlast en de kredietgerelateerde problematische schuldenlast in België, is het wachten op de statistieken voor 2021 en wellicht voor de daaropvolgende jaren om na te gaan of ze in de tijd aanhouden. De kans is groot dat deze haast contra-intuïtieve ontwikkelingen verband houden met de mogelijkheid die kredietnemers onder bepaalde voorwaarden hebben gekregen om gebruik te maken van het tijdelijke uitstel van betaling dat in het licht van de covid-19-crisis werd verleend.

De NBB wijst erop³ dat de gezondheids crisis alle sectoren van de economie heeft getroffen en dat het krediet hierop geen uitzondering vormt. De gevolgen voor de leningen aan particulieren zijn flagrant: een daling met bijna 18% in de toekenning van nieuwe consumenten- en hypotheekkredieten in 2020 versus 2019.

Het is helemaal niet te verwonderen dat de economische situatie van het land in 2020 een radicaal ongunstige tendens vertoont. Het bbp, dat sinds 2010 positief was, zakte weg naar een negatief percentage van -4,5%⁴. Het werkloosheidspercentage, dat sinds 2015⁵ in de drie gewesten een dalende curve vertoont, veert weer op: het evolueerde van 5,4% van de beroepsbevolking tussen 15 en 64 jaar in 2019 naar 6,1% in 2020.

¹ Centrale voor kredieten aan particulieren, 2020, [Statistieken 2020. Centrale voor kredieten aan particulieren](#), NBB, Brussel.

² Deze indicatoren moeten samen worden genomen om de toestand van overmatige schuldenlast in België te evalueren. Geen van deze indicatoren, hoe oordeelkundig ook, is op zichzelf voldoende.

³ Nationale Bank van België, 26 januari 2021, [Kredietcentrale van de Nationale Bank registreert minder nieuwe kredieten door impact covid-19](#), persbericht NBB, Brussel.

⁴ Centrale voor kredieten aan particulieren, 2020, [Kerncijfers. Centrale voor kredieten aan particulieren - 2020](#), NBB, Brussel.

⁵ Centrale voor kredieten aan particulieren, 2019, [Werkloosheidsgraad in de Belgische provincies in 2019](#), NBB, Brussel.

De maandelijkse enquête onder consumenten die de NBB in januari 2021⁶ lanceerde, leert ons dat de indicatoren voor het consumentenvertrouwen in de loop van de maanden sterk fluctueren. In januari 2021 zijn de consumenten weer pessimistisch gestemd (voor het eerst sinds september 2020) over hun prognoses voor de economische vooruitzichten en de werkloosheidsgraad. De spaarintenties van de gezinnen hebben in 2020 een historische piek bereikt. Het spaargedrag werd aangewakkerd door de dalende consumptiebestedingen en het heersende klimaat van onzekerheid. Bij de respondenten werd ook gepeild naar het effect van de crisis op hun inkomen en op het spaargeld waarover ze beschikken om hun noodzakelijke uitgaven te dekken en in hun levensonderhoud te voorzien.

Uit tabel 1 blijkt dat een groot deel van de respondenten van mening is dat zij relatief gespaard zijn gebleven van de crisis.

Tabel 1. Vergelijking van het percentage gezinnen dat een inkomensverlies rapporteert als gevolg van de crisis in juni 2020 en in januari 2021

	juni 2020	januari 2021
Geen verlies of verlies kleiner dan 10%.	79%	82%
Verlies tussen 10 en 30%.	12%	9%
Verlies meer dan 30%.	9%	8%

Bron: maandelijkse consumentenenquête, NBB

Tabel 2 laat zien dat in januari 2021 bijna een kwart van de gezinnen aangaf een relatief korte spaarbuffer te hebben (minder dan 3 maanden). Bijna 16% van hen beschikte over spaargeld voor een periode tussen 3 en 6 maanden, terwijl een meerderheid (58%) kan rekenen op spaargeld voor langer dan 6 maanden.

Tabel 2. Percentage gezinnen dat aangeeft hoeveel maanden zij over een spaarbuffer beschikken om hun noodzakelijke uitgaven te dekken en in hun levensonderhoud te voorzien. Vergelijking tussen juni 2020 en januari 2021.

	juni 2020	januari 2021
Minder dan 1 maand	9%	12%
Tussen 1 en 3 maanden	18%	14%
Tussen 3 en 6 maanden	18%	16%
Langer dan 6 maanden	55%	58%

Bron: maandelijkse consumentenenquête, NBB

Deze verhoudingen variëren naargelang van de context en in de loop van het jaar. Bovenstaande statistieken wijzen niet op flagrante evoluties tussen de cijfers voor juni 2020 en die voor januari 2021.

1. Bijna 18% minder kredietverleningen

Eind 2020 telde de CKP 10.677.273 uitstaande kredietovereenkomsten voor 6.199.991⁷ geregistreerde Belgen. Dit komt overeen met een respectieve daling van 1,3% en 0,5% ten opzichte van 2019.

⁶ Nationale Bank van België, 21 januari 2021, [Lichte daling van het consumentenvertrouwen in januari](#), persbericht NBB, Brussel.

⁷ Ongeveer twee derde van de Belgische volwassen bevolking is geregistreerd voor ten minste één krediet bij de CKP.

De toekenning van nieuwe kredietovereenkomsten daalde echter met nagenoeg 18%. Deze opmerkelijke terugval kan enerzijds worden toegeschreven aan een bijzonder hoog aantal kredietaanvragen in 2019 als gevolg van de aangekondigde afschaffing van de woonbonus in Vlaanderen vanaf januari 2020, en anderzijds aan de covid-19-crisis. De vraag naar krediet vanwege de gezinnen is inderdaad vooral tijdens de eerste maanden van de lockdown afgenomen (in april 2020). Vanaf de zomer is het kredietverleningsproces weer geleidelijk op gang gekomen, zonder evenwel terug te keren naar het niveau van vóór de gezondheidscrisis.

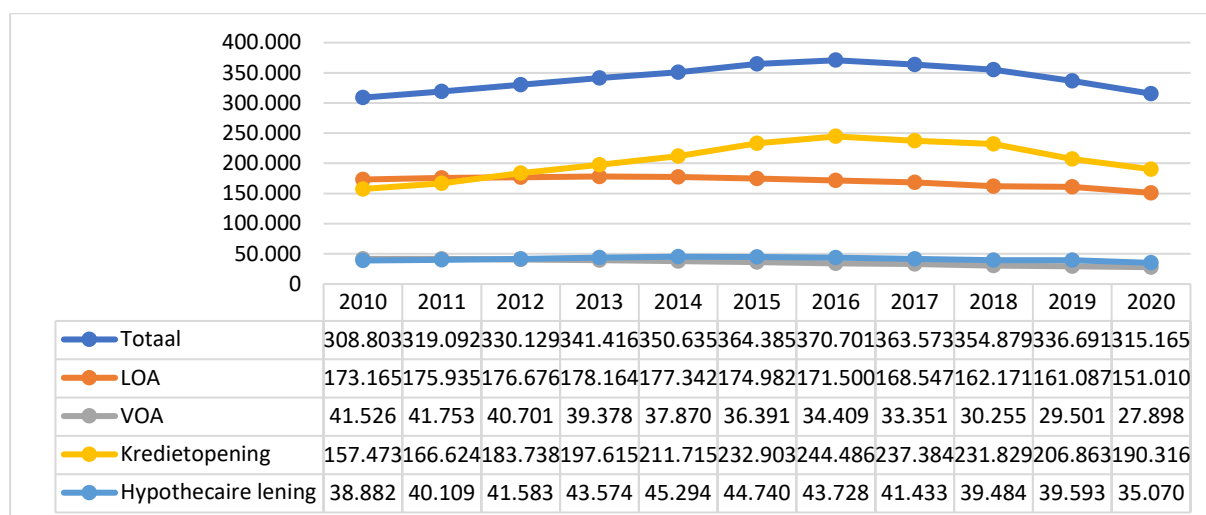
2. Daling van het aantal achterstallige kredietnemers voor het vierde jaar op rij

Omdat er geen gegevens zijn voor een nauwkeurige telling van de gezinnen met een schuldenlast, hebben we verschillende indicatoren gebruikt om de omvang van de overmatige schuldenlast in België te evalueren. Het zijn de richtingen die deze indicatoren nemen, en niet elke indicator afzonderlijk, die zinvol zijn en die het mogelijk maken de trends te beoordelen in termen van overmatige schuldenlast.

Wij bekijken eerst het aantal achterstallige kredietnemers, d.w.z. het aantal personen dat bij de Centrale geregistreerd staat voor ten minste één achterstallig krediet. Hoewel deze indicator niet volstaat (aangezien hij rekening houdt met alle achterstallen, ook die van personen zonder recurrente of ernstige financiële moeilijkheden), geeft hij toch een algemeen idee van de omvang van het verschijnsel.

2.1. Aantal achterstallige kredietnemers per type overeenkomst

Grafiek 1. Verandering in het aantal achterstallige kredietnemers tussen 2010 en 2020, naar soort contract

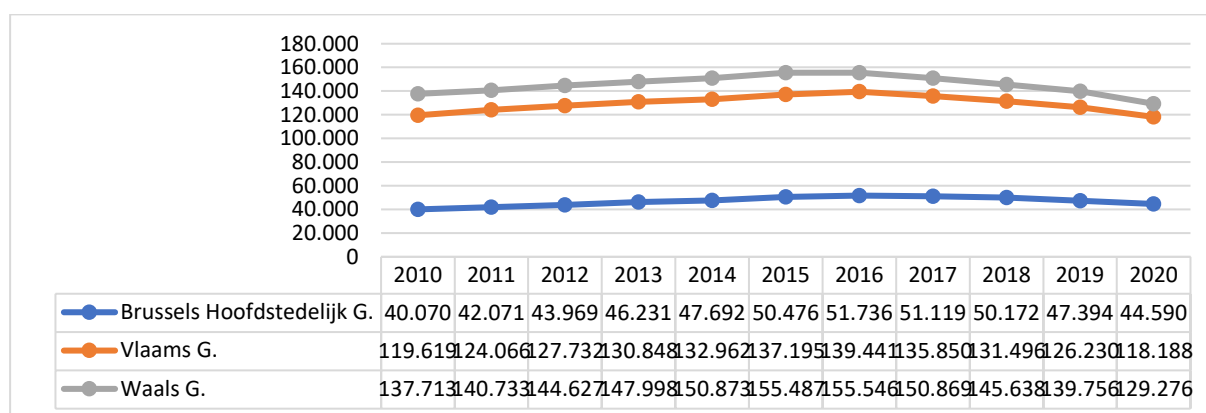
Bron: CKP (NBB)

Grafiek 1 laat zien dat het aantal achterstallige kredietnemers tussen 2010 en 2016 gestaag is toegenomen, waarna de trend omsloeg. In 2020 zien we deze indicator voor de vierde keer dalen, ongeacht het type overeenkomst.

Hoewel er in 2020 aanzienlijk minder kredieten werden verstrekt (zie punt 1), verrast het niet dat het absolute aantal achterstallige kredietnemers tegelijkertijd afneemt.

2.2. Aantal achterstallige kredietnemers per gewest

Grafiek 2. Evolutie van het aantal achterstallige kredietnemers tussen 2010 en 2020 per gewest

Bron: CKP (NBB)

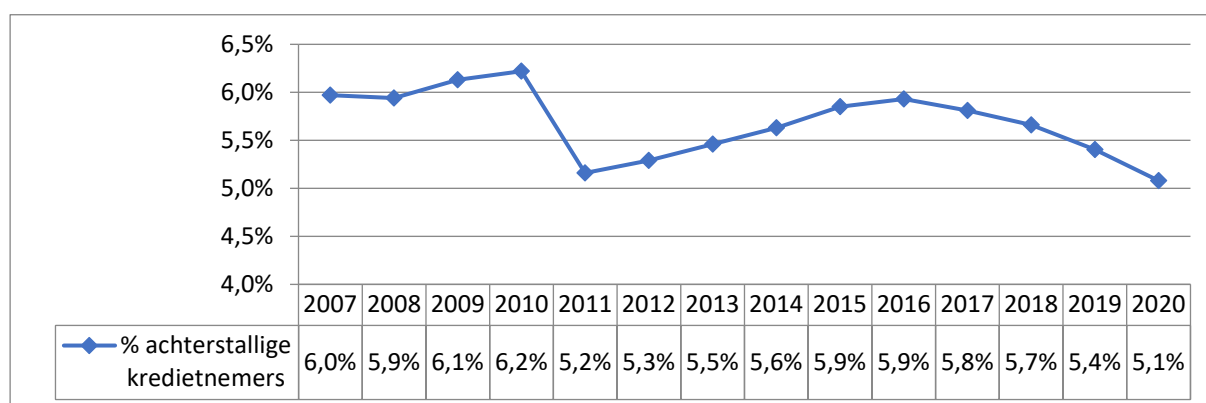
Grafiek 2 laat zien dat het aantal achterstallige kredietnemers in de drie gewesten voor het vierde jaar op rij is gedaald.

De curve voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is lager dan de andere omdat dit gewest minder inwoners telt. Anderzijds moet worden opgemerkt dat de curve voor het Waals Gewest hoger ligt dan die voor het Vlaams Gewest, hoewel het Waals Gewest bijna de helft van de bevolking van het Vlaams Gewest telt⁸.

2.3. Evolutie van het percentage achterstallige kredietnemers

Een toenemend aantal achterstallige kredietnemers kan het gevolg zijn van financiële moeilijkheden, die ook toenemen. Het kan echter ook resulteren uit een aanwassende bevolking⁹. De tweede gebruikte indicator is bedoeld om deze potentiële vertekening te corrigeren. Het is het *percentage* achterstallige kredietnemers, m.a.w. de verhouding tussen het aantal achterstallige kredietnemers en het totale aantal kredietnemers. Wij hebben twee dimensies gekozen om het percentage achterstallige kredietnemers te benaderen: veranderingen in de tijd en per provincie.

Grafiek 3. Evolutie van het percentage achterstallige kredietnemers tussen 2010 en 2020

Bron: CKP (NBB)

⁸ Statbel: in 2020 telde het Vlaams Gewest 6,6 miljoen inwoners, tegen 3,6 miljoen in het Waals Gewest.

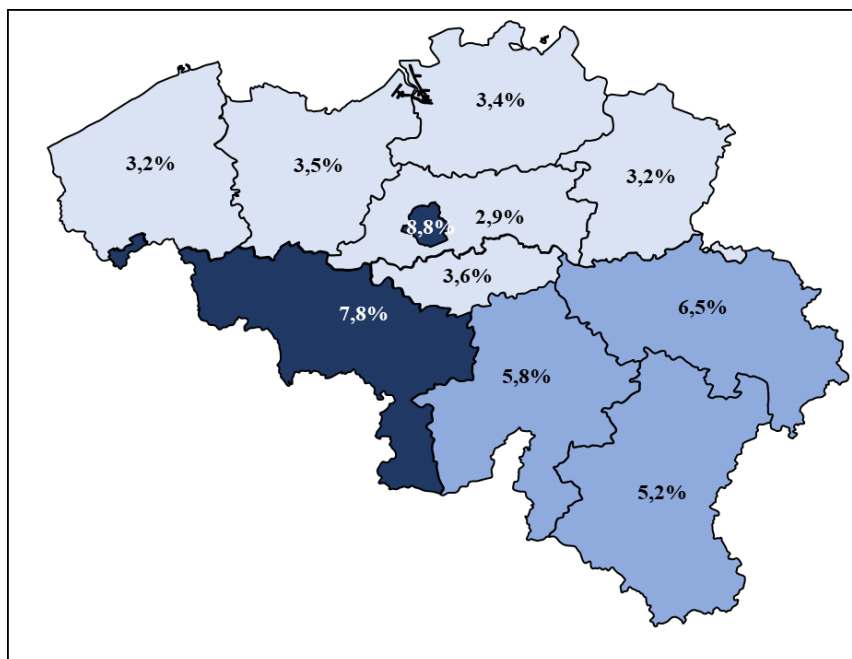
⁹ Een grotere bevolking leidt tot een toename van het aantal kredietnemers en bijgevolg tot een grotere waarschijnlijkheid dat onder hen kredietnemers achterstallig hebben.

We merken dat het percentage achterstallige kredietnemers tussen 2011¹⁰ en 2016 gestaag is toegenomen van 5,2% naar 5,9%. Het percentage achterstallige kredietnemers daalt vervolgens tussen 2016 en 2020 van 5,9% naar 5,1%. Dat komt boven op de positieve vaststelling die in punt 1 aan bod kwam. We zullen binnenkort merken of die trends aanhouden dan wel of de gezondheidscrisis integendeel alle lijnen zal doen verschuiven.

2.4. Percentage achterstallige kredietnemers per provincie

Kaart 1 geeft een overzicht van de toestand in de verschillende provincies.

Kaart 1. Percentage achterstallige kredietnemers per provincie (eind 2020)

Bron: CKP (NBB)

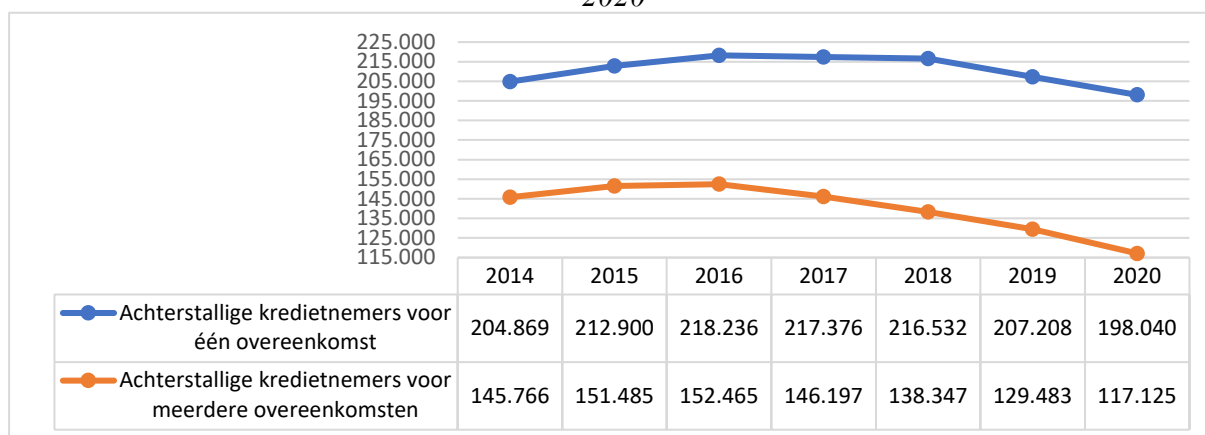
Terwijl in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bijna één kredietnemer op tien in gebreke blijft bij de aflossing van een kredietovereenkomst, ligt dit percentage bijna drie keer lager in de provincies Vlaams-Brabant, Limburg en West-Vlaanderen. Het risico op overmatige schuldenlast is dus zeer ongelijk verdeeld over het grondgebied.

3. De meervoudige achterstallen blijven dalen

Ook de trend in het aantal kredietnemers met meerdere achterstallen was tot dusver gunstig, zoals blijkt uit grafiek 4: het aantal kredietnemers met meerdere achterstallige kredietovereenkomsten is sneller gedaald dan het aantal kredietnemers met één enkele achterstallige kredietovereenkomst. Dit is een positieve ontwikkeling, aangezien kredietnemers met meervoudige achterstallen een groter risico op overmatige schuldenlast lopen.

¹⁰ Voor alle duidelijkheid: de aanzienlijke daling die tussen eind 2010 en eind 2011 werd waargenomen, wordt verklaard door de drastische toename van het aantal kredietnemers dat bij de Centrale werd geregistreerd als gevolg van de nieuwe verplichting om de aan zichtrekeningen verbonden kredietopeningen te registreren.

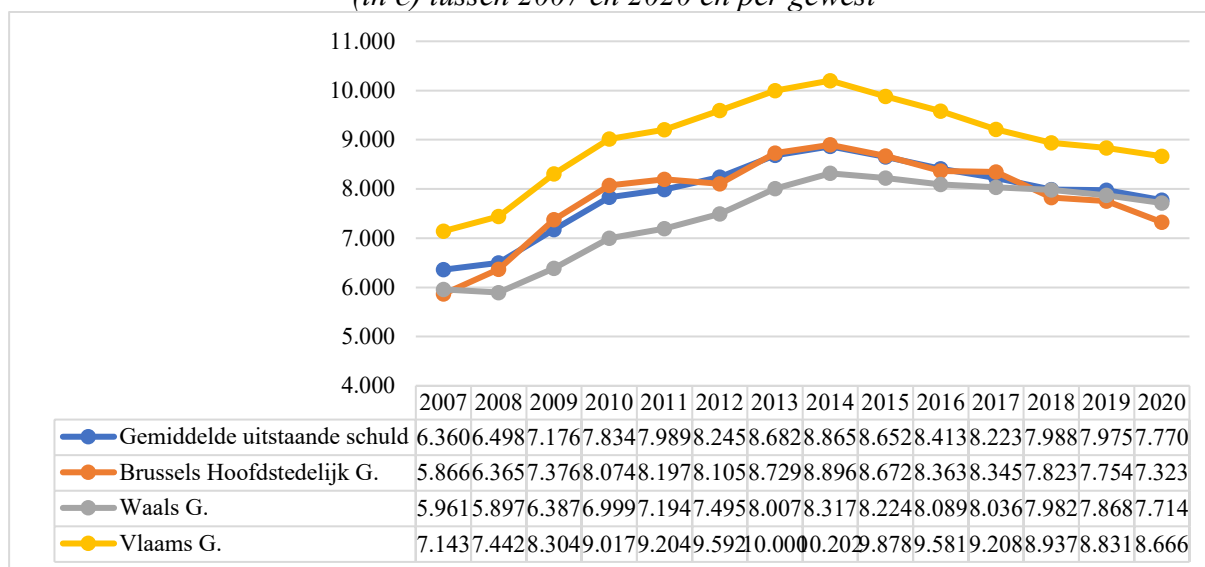
Grafiek 4: Evolutie van het aantal kredietnemers met meerdere achterstallen tussen 2014 en 2020

Bron: CKP (NBB)

4. De gemiddelde betalingsachterstal krimpt opnieuw

Grafiek 5: Evolutie van de gemiddelde betalingsachterstal per achterstallige kredietnemer (in €) tussen 2007 en 2020 en per gewest

Bron: CKP (NBB)

De gemiddelde betalingsachterstal is het totaal van de opeisbare bedragen gedeeld door het aantal achterstallige kredietnemers. Grafiek 5 toont voor de periode 2014 tot 2020 een gestage daling van de gemiddelde betalingsachterstal per achterstallige kredietnemer.

5. Drastische daling van toelaatbaarverklaringen van dossiers in CSR¹¹

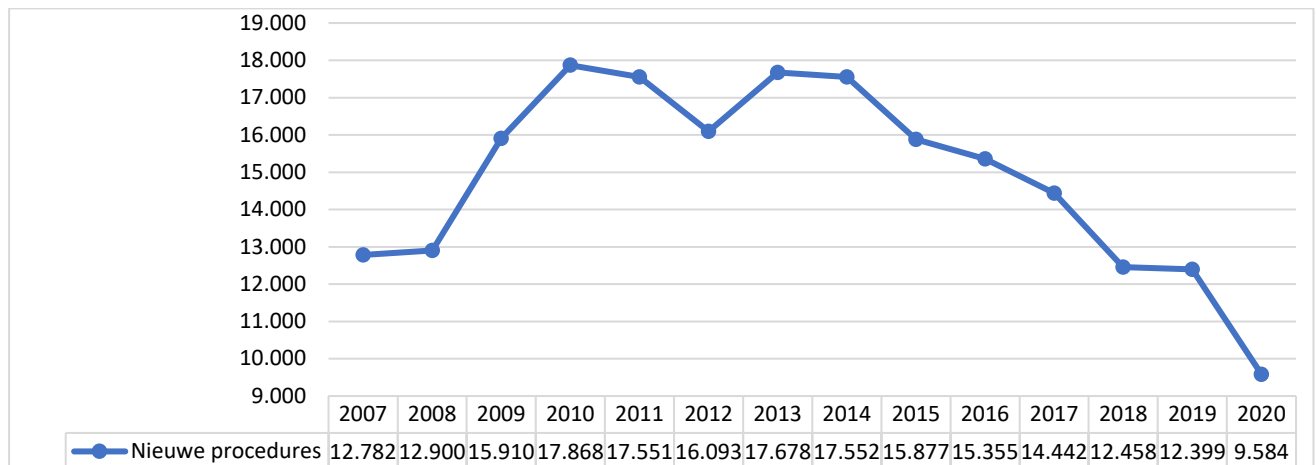
De Centrale registreert¹² sinds 2001 in zijn negatieve luik de berichten van collectieve schuldenregeling. Deze indicator mag dan beperkt zijn (omdat hij alleen rekening houdt met de

¹¹ In 2018 stond het colloquium van het Observatorium in het teken van 20 jaar wet op de collectieve schuldenregeling. Bij deze gelegenheid werden verschillende hypothesen geformuleerd om de tendensen te verklaren. Voor meer informatie over de hypothesen die de situatie vóór de gezondheids crisis verklaren, verwijzen wij de lezer naar de handelingen van dit colloquium, die beschikbaar zijn op de website van het Observatorium (www.observatoire-credit.be/nl, tabblad "Het Observatorium > "Oude evenementen") of via deze [link](#).

¹² Wet van 10 augustus 2001, Belgisch Staatsblad van 25 september 2001.

mensen in financiële moeilijkheden die deze procedure starten), hij helpt ons ook om de hoegrootheid van de overmatige schuldenlast te beoordelen.

Grafiek 6: Evolutie van het aantal nieuwe CSR-procedures tussen 2007 en 2020

Bron: CKP

Grafiek 6 toont de ontwikkeling van het aantal nieuwe CSR-procedures over de jaren heen. Het aantal mensen dat gebruik maakt van deze procedure en een beroep doet op professionals in schuldbemiddeling is drastisch gedaald. Uit de statistieken van de NBB blijkt dat het aantal nieuwe toelaatbaarheidsverklaringen tot CSR in 2020 met 22,7% is gedaald ten opzichte van 2019.

6. Stilte voor de storm bij de schuldbemiddelingsdiensten

Volgens een enquête¹³ die het Observatorium onder schuldbemiddelaars uitvoerde, is het aantal nieuwe verzoeken voor minnelijke schuldbemiddeling sinds maart opmerkelijk gedaald. Deze tendens kan worden verklaard door misinformatie (de bevolking dacht dat de sociale diensten gesloten waren), door een gebrekkig inzicht in de beschikbare hulp of door de indruk dat de ondervonden moeilijkheden van tijdelijke aard waren.

De grootste vrees van schuldbemiddelingsdiensten is de toevloed van dossiers die zij verwachten. De diensten vrezen een zeer hoge werkdruk en dat ze te kampen zullen hebben met ontoereikende budgetten, zonder dat de middelen of de teams worden versterkt.

7. Talrijke vragen voor uitstel van betaling voor hypothecaire leningen, weinig voor consumentenkredieten

Een van de steunmaatregelen die de regering heeft ingevoerd, bestond erin dat bedrijven en gezinnen die door covid-19 waren getroffen, onder bepaalde voorwaarden¹⁴ uitstel van betaling konden vragen aan hun kredietgever. Van dit uitstel werd op grote schaal gebruik gemaakt, vooral voor hypothecaire leningen. Van consumentenkredieten werd er echter minder gebruik gemaakt dan verwacht, zelfs door kredietnemers die aan de voorwaarden voldeden. Dit kan worden verklaard door de veel hogere maandelijkse afbetalingen voor hypothecaire leningen of door de latere invoering van het uitstel van betaling voor consumentenkredieten.

¹³ Enquête gelanceerd door het Observatorium voor Krediet en Schuldenlast bij alle schuldbemiddelaars in Wallonië in mei 2020. In totaal hebben 91 schuldbemiddelingsdiensten en 48 advocaten-schuldbemiddelaars gereageerd; beschikbaar door te klikken op [De gevolgen van de crisis voor de schuldbemiddelingssector](#).

¹⁴ Nationale Bank van België, [Werking van het betalingsuitstel](#), Moratorium, Brussel.

Op basis van informatie van de CKP deelde Febelfin in november 2020 de volgende cijfers mee (laatste beschikbare gegevens):

- meer dan 140.000 hypothecaire kredieten maken gebruik of hebben gebruik gemaakt van uitstel van betaling, wat overeenkomt met 4,4% van de lopende hypothecaire kredieten;
- bijna 8.300 consumentenkredieten maken gebruik of hebben gebruik gemaakt van uitstel van betaling, bijna allemaal leningen op afbetaling (op een totaal van 2,3 miljoen);
- er werd een verlenging aangevraagd voor bijna 10% van de hypothecaire en consumentenkredieten waarvoor uitstel van betaling is verleend;
- voor 97% van de kredieten waarvoor uitstel van betaling was verleend, zijn de terugbetalingen hervat volgens wat was voorzien aan het einde van het betalingsuitstel.

En morgen?

Bepaalde consumenten werden niet volledig of niet correct geïnformeerd over de mogelijkheid om uitstel van betaling aan te vragen en waren niet meer op tijd om dat te doen. Wie echter nog steeds met financiële moeilijkheden te kampen heeft, beschikt over bijzonder krappe onderhandelingsmarges met de kredietinstellingen en de wettelijke mogelijkheden van herschikking en/of afbetalingsplan zijn vrij beperkt, onder meer voor de consumentenkredieten, en bieden niet echt een oplossing op lange termijn. Bovendien bestaat, bij gebrek van een gemeenschappelijk standpunt hieromtrent binnen de financiële sector, zeker het gevaar van ongelijke behandeling van de dossiers.

Terwijl het erop lijkt dat de meeste burgers in staat waren om aan hun kredietverplichtingen te voldoen in de eerste lockdownperiode¹⁵, dankzij budgettaire beperkingen en/of besparingen, oogt de toestand vandaag heel anders. Dit komt nog niet tot uiting in de statistieken (uit tabel 3 blijkt dat het percentage achterstallige kredietnemers in vergelijking met 2019 niet is gestegen), maar er zijn veel getuigenissen van mensen die een beroep doen op de raadplegingsdienst van het Observatorium.

Tabel 3. Verandering in het percentage achterstallige kredietnemers tussen 2019 en 2020

% achterstallige kredietnemers (alle leningen)	2019	2020	Verschil tussen 2019 en 2020
januari	5,66%	5,39%	-0,27%
februari	5,69%	5,36%	-0,33%
maart	5,49%	5,36%	-0,13%
april	5,49%	5,38%	-0,11%
mei	5,47%	5,35%	-0,12%
juni	5,43%	5,28%	-0,15%
juli	5,41%	5,25%	-0,16%
augustus	5,41%	5,22%	-0,19%
september	5,41%	5,20%	-0,21%
oktober	5,41%	5,17%	-0,24%
november	5,41%	5,15%	-0,26%
december	5,40%	5,08%	-0,32%

Bron: CKP (NBB)

¹⁵ Op 09/10/2020 bedroeg het aantal betalingsuitstellen voor hypothecair krediet 120.664 en voor consumentenkrediet 7.537 (Bron: [Febelfin](#)).

De handhaving en de recente verstrenging van de gezondheidsmaatregelen in verband met de crisis lijken uiteindelijk te hebben geleid tot een uitputting van de reserves en een inperking van de mogelijkheden voor financiële oplossingen, waardoor diezelfde consumenten nu zijn beland in een toestand van schuldenlast die voortaan structureler en op zeer korte termijn zijn.

We zijn benieuwd naar de resultaten van het geplande overleg tussen de bevoegde ministers en de financiële sector over de mogelijkheden om het huidige uitstel van betaling op hypothecair en consumentenkrediet te verlengen of te versoepelen.

Het Observatorium is zich bewust van de economische en financiële uitdagingen die voor de banksector op het spel staan, maar benadrukt niettemin het belang van de hoogdringendheid en de coherentie die in de debatten en de denkoefening moeten primeren. Het doel is immers te voorkomen dat, zoals bij de eerste lockdown het geval was, wettelijke bepalingen met terugwerkende kracht en bijzonder ingewikkelde en restrictieve voorwaarden worden aangenomen, met het risico dat de toepassing van deze maatregelen haar doel mist of zelfs onmogelijk wordt.